

تۈركمەن شورتا سۆزلىرى

چاپا تاييارلان: اۈراز قىليچ چارى

تۈركمەن-عرب يازۇوسپنا گچيرن:

محمود عطاگزلى

كربير يانا، كۈربير يانا

كر بىر يانا، كۆر بىر يانا

بىر آدم بۇغداي اكيپ يۇر اكن ولين، بىرى گليپ:

- آرماورى - دىيىپ دىر.

بۇغداي اكيان اۇنگا جۇغاپ برمان گىديبرىپ دىر.

اۇل آدم ينه:

- آرماورى - دىيىپ.

اۇندا داىخان اۇنگا:

- ىرى، يۇلۇنگدان قالما، آرپا اكن بىلن نه ايشىنگ بار، بۇغداي اكن بىلن نه ايشىنگ بار - دىيىپ دىر.

اۇتگچى آغشام اۇيۇنه گلنده بۇ واقانى عيالىنا گۆررۆنگ ادىپ برىيدىر ولين، عيالى:

- كتنى آلسانگ هم اۇزۆنگ بىل، سۇوسانى آلسانگ هم اۇزۆنگ بىل - دىيىپ.

سۇنگرا اۇل آدمىنگ عيالى قىزى نىنگ يانىنا بارىپ:

- قاقانگا كتنى آلسانگام اۇزۆنگ بىل، سۇوسانى آلسانگام اۇزۆنگ بىل دىيدىم - دىيىپ، خَبَر برىار.

اۇندا قىزى اجه سىنه:

- بۇيا برسه نىگم اۇزۆنگ بىل، دۇلا برسه نىگم اۇزۆنگ بىل - دىيىپ دىر.

سۆزلۇك:

بۇي: مجرد؛ دۇل: بيوه؛ كتنى: پارچه ي ابريشيمين؛ سۇوسانى: نوعى از پارچه.

تورکمن ارنه کے لری

پانچالارا اوقیپ برینگ

نایارلان: محمود عطاگزی

دویہ

چہاء الدیننگ

اوغلی

دۆيە بەاء الدینینگ اۇغلی

بیر بار اکن، بیر یوق اکن، اۇنگ زمانلاردا دۆيە بەاء الدین دین بیر آدم بار اکن، مۇنۇنگ اۇغلی-قېزې یوق اکن. بیر گۆندن بیر گۆن عیالی بیلن مصلحت ادیپ: "مال-قارامېزې ساتېپ، کعباً گیدەلی" دئیپ، آغشام یاتېدېرلار ولین، گېجە یاربمدان گچنسۇنگ بیر آدم: - هۇ حق، ای، بەاء الدین، سِن نامە غم چکیانگ؟ - دئیپدیر. اۇندا بەاء الدین:

- مینگ اۇغلۇم-قېزېم یوق، مالېم دۇنیاً سېغانۇق، شۇنۇنگ اۇچین غم چکیان - دئیپدیر.

اۇندا یانگقې آدم:

- خۇدای سانگا بیر اۇغۇل بریار، آدېنا مۇدجان قویمالی - دئیپ گۆزۇندن غایپ بۇلیار.

دۇقۇز آی، اۇن گۆن تام بۇلانسۇنگ، بیر اۇغلی بۇلیار، آدېنا مۇدجان قویبارلار. آتاسې بەاء الدین مالېنې آز گۆرۇپ، دۆيە باقماغا گیدیار، اېزېندا مۇدجان سکیز یاشېنا گېرنسۇنگ، اۇیناماغا چېقار ولین، اۇغلانلار: - سِن کمالې بۇلسانگ، قاقانگ دۆيە باقماغا گیدرمېدی؟ - دئیپ آیدیبارلار.

مۇدجان اۇی لرینە گلیپ:

- ای، اجه، مینگ قاقام بarmې؟ - دئیپ سۇرایار.

اجەسى:

- قاقانگ بار ولین، دۆيە باقیاندېر - دئیپ جۇغاپ بریار. مۇدجان اینە تایاق آلېپ، آرقاسېنا چۆرک دانگېپ، قاقاسېنېنگ اېزېندان گیدیار. اۇچ گۆن یول یۇرأپ، بیر تۇپار دۇیانینگ اۇستۇندن بارېپ:

- بۇ دۆيە لر کیمینگی؟ - دئیبار.

چۇپان:

- بۇ دۆيە لر دۆيە بەاء الدینینگ کی - دئیبار.

مۇدجان مۇندان ھم گچپ گیدیبریار ولین، ینە اۇنگۆندن بیر سۇری

چېقىار، سىرتسە، سۈرىنىڭ بىر يان ياقاسېندا بىر ياش اۋلى قارې دۇيا
لۇغالا بىرپ اۋتېر، يانېنا بارپ سلام بىر يار، اول ھم سلام آليار، ايكىسى
گۈرشۈپ اۋتۇريار، ياش اۋلى اۋغلاندا:
- نىرەدن گىلپ، نىرآك بارىارسېنگ؟ - دىيىپ سۇرايىار.

اۋغلان:

- مېنىڭ آتام دۇيە باقماغا قايدىپدېر، مېن شۇنۇنگ اېزېندا بىر يارپىن
- دىيىار.

اۋندا قارې:

- آتانگ كىم؟ - دىيىپ سۇرايىار.

اۋغلان:

- آتام دۇيە بەاءالدين، اىم بى بى - دىيىار.

اۋندا دۇيە بەاءالدين اۋغلۇنېنگ بۇيۇندا قۇجاقلاپ، يۈز-گۈزۈندىن
اۋغشايىار.

- اى، اۋغلۇم، بۇ تايدا نامە ايشىنگ بار؟ بار، اۋبادا بىر جۇبىنگە طېلا،
بىر جۇبىنگە كۆمۈش سال-دا، تۈۈرگىنگە سچىپ گزىپىر - دىيىار.
اۋغلى:

- آتا، سېن بۇ تايدا دۇيە باقپ يۇرسىنگ، مېن اۋبادا گزىپ يۇرسىم، نىچىك
بۇليار؟ - دىيىار.

اۋندا آتاسى اۋغلۇنېنگ سۇزۇنى ماقۇل گۈرۈپ قايتماقچى بۇليار، اۋغلى
ھم آتاسى نېنگ شايىنې تۇتۇپ اۋغراديار.
آتاسى:

- اۋغلۇم، اىنر سات، مايا سات، دۇيە سات ولىن، شۇ قارې دۇيانى
ساتما - دىيىپ تابشېريار.

آتاسى اۋبا گىدندىن سۇنگ، بىر يابى لې گىلپ:
- مال ساتجاقمې؟ - دىيىپ سۇرايىار.

اۋندا مامدجان:

- ساتجاق دال - دىيىار.

يابى لې:

- كان ساتماسانگ ھم، اۋچ-دۇرت سانې سېنى سات - دىيىار.

اۋندا مامدجان:

- بۇليار - دىيىار.

يابى لې دۇيە لىرىنگ اىچىنە ايلانېپ، ھالكى قارې دۇيانى تۇتار.
مامدجان اۋنى گۈرۈپ:

– آتام شۇ دۇيأنى ساتما دىيىپدى، شۇنى ساتى بىلجك دال – دىيىپدىر.
يايى لي ينه گليار-ده، هالكي دۇيأنى تۇتتار. مأمّدجان:
”شۇ اياغى نېنگ آشاغېنداقي آتېنى، خورجۇنېنى طېلاسى بىلن برسە،
برأيسم نادرگا؟“ دىيىپ اويلانيار-دا:

– اي، اتلي آتېنگدان دۇشۇپ، آتي دۇرشۇنا برسېنگ، برهين – دىيىار.
اتلي ”بۇليار“ دىيىپ، آتېندان دۇشۇپ، آتي دۇرشۇنا بريپ، قارى
دۇيأنى آلپ اوغرايار ولىن، قالان دۇيهلر هم شۇنۇنگ اپزېنا دۇشۇپ
اوغرا بريار.

مأمّدجان آتېنى يۇزين سالپ، دۇيأنگ بير بىلەسىنى قايتاريار، بير
ايلەسىنى قايتاريار، آخېرى هم بولمايار، آتي چىشىپ، دالجېغېپ اۇليار.
دۇيهلرينگ بىلە دارغاپ گىتمەگى نېنگ سېابى – شۇل قارى دۇيه همە
دۇيهلرينگ انەسى اكن، شۇل سۇرى هم شۇندان اۇنن اكن. مأمّدجان
چۇل-بيابانېنگ ايچىندە پيادا قاليار-دا: ”من نېنگسى بارپ، آتام جۇغاپ
برهين“ دىيىپ، يۇزۇنېنگ اوغرونا گىديپ باريارقا، اۇنگۇندىن بير شەر
چېقيار. مأمّدجان گىجانېنگ يارېم وختي، آي سېز قارانگقى دا دروزانگ
آغزېنا گليار. بۇ شېرىنگ خانې نېنگ قېزى مأمّد ادلي بير اوغلان بىلن
شەر دروزهسى نېنگ آغزېنى بللەشيك اديپديرلر. مأمّدېنگ كلەسى اويىنا
قېزپ، واداسي يادېندان چېقېپ، بۇ يره گلماندير. مأمّدجان شېرىنگ
دروزهسىنە يتن وختي، ايچىندىن بيرى: ”مأمّدجان، آل شۇلارې“ دىيىپدىر.
مأمّدجان بارپ آلسا، بير خورجۇن طېلا اكن، تۇورگىنە قاراسا، ايكي
ساني آت بار.

مأمّدجان سىسىنى چېقارمايار. قېز-دا اۇز ايچىندىن: ”مأمّد نامە مانگا
سۇز قاتانوق“ دىيىپ، پىكىر اديپ باريار. آخېرى گۇن دوغاندان سۇنگ
سېردىپ گۇرسە، باشغا مأمّد اكن. قېز مۇنگا راضى بولۇپ، بارپ بير
شەردە جاي تۇتتارلار. مأمّدجان بير گۇن داشارېق چېقاندا، بير مۇنجۇق
تاپيار. ايچرىك گىرىپ عيالېنا گۇركزيار ولىن، عيالى:
– مۇنۇنگ يالى مۇنجۇق خاندا، پاتېشادا يۇقدۇر – دىيىار.
مأمّدجان:

– بىلە بولسا، من مۇنى شۇ شېرىنگ خانېنا سۇوغات اتيپ، تانېش
بولايېن – دىيىپ، بير تاباغا هر هيلي زاتلاردان سالپ، اۇستۇنە هم شۇل
مۇنجۇغي قويۇپ، خانېنگ يانېنا اوغرايار.

خان اۇنۇنگ اۇنگۇندىن چېقېپ:
– تازە نۇكرىم مأمّدجان ايلدە يۇق زادي مانگا سۇوغات گتيريار –

دییپ، مأمَدجانا یاغشی پَرِدِن جَای بِرِیپ، یاغشی خالات بِرِیپ اۇغرادیار.
مأمَدجان عیالی بیلن دېنچلېقدا یاشابریار.
مأمَدجانېنگ بۇ شەردە بېر یاغشی گۆریان دوستی بۆلۆپدېر. بېر گۆن
یاغش یاغیار ولین، مأمَدجان عیالېنا:
- سِرپېگی چک - دیییار.

عیالی سِرپېگی چکماگە داشاری چقاندا، خانېنگ گۆزی مأمَدجانېنگ
عیالېنا دۆشۆپ، اۆزۆندِن گیدیار، سۆنگ ھۆشۇنا گلیپ نۆکرلرینە:
- مَن بېر عیال گۆردۆم، شۆنی حُکمان مانگا تاپپ بَرینگ، یوغسام
ھمّانگیزی قېرارېن - دییپ آیدیار.

”بۇ کیمینگ عیالی قا؟“ دییپ دۇرقالار. مأمَدینگ دوستی:
- مَن بیلیان، اول مأمَدینگ عیالی دېر - دیییار.
خان:

- دِررۆ مانگا گتیرپ بَرینگ - دییپ حُکم ادیار.
کۆپچۆلیک بۆلسا:

- خان آغا، بیری نینگ عیالېنی گۆیچ بیلن آلماق بۆلماز، بېر دِلیل بیلن
آلماق گِرک - دییپ آیدیار.
خان:

- مینینگ ایکی قېزېم بار، شۆل مۆنجوغېنگ اۆستۆندە اۆنگۆشمايارلار.
مأمَدی چاغېرېنگ - دیییار.

ياساوۇل مأمَدی چاغېریار. مأمَد قاپی دان گېرندِن، خان:
- مأمَدجان، سِن مانگا بېر مۆنجوق گتیرپ بَر دینگ، شۆنۆنگ اۆستۆندە
قېزلار اۆنگۆشمايارلار. پنه بیرینی گتیرپ بَرمه سِنگ بۆلجاق دال - دیییار.
مأمَد:

- بۆلیار، خان آغا - دییپ، اویۆنه گلیار ولین عیالی:
- مأمَد، نامە یۆزۆنگ سالېق؟ - دییپ سؤرایار.
- خان آغا دۆینکی مۆنجوغېنگ تاپېنی تاپپ بَر دیییار - دییپ، مأمَدجان
تۇقاتلانپدېر.

اۇندا عیالی:

- اِتمە دیسِیم اِتمە دینگ، ایندی اۆزۆنگدِن گۆر - دیییار.
مأمَد آتېنی ایرلأپ، یولا دۆشۆپ اۇغرابریار. باریارقا اۆنگۆندِن بېر درە
چېقیار، گۆرسە، بۇ درانگ داشی تۆتۆش شۆل مۆنجوقدان اِکن.
مأمَد بگە نیپ، بارېپ خورجۇنېنی دۆلدۆرپ اۇغراجاق بۆلیار ولین،
گۆرسە بېر پَرِدِن قان آقپ گلیپ، مۆنجوق بۆلۆپ دۇران اِکن. مأمَد ”شۆنۆنگ

سېرىنى بىلەين “دېيىپ بارسا اېنھا، بىر قېز اۋلۇپ ياتېر. اېزىنا قايتچاق بۇليار
ولين، دۇوۋىنگ تىلىسىمى قۇيىرمەيار. مۇمىدجان خىران بۇلۇپ، ايلانىپ
يۇرگا، گۇن ياشىار. مۇمىد بىر يىردە ياتىپ اۇقلاماقچى بۇليار. اۇيالى-اۇقۇلى
ياتىرغا، بىردىن گۇرسە، بىر دۇو گىليار-دە، بىر چۇيشانى چىقارپ قاقىار
ولين، قېز دىرليار. دۇو قېز بىلن كىپ-صاپا چكىار-دە، دانگ اتانسۇنگ
تۇرۇپ، قېزى يىنە اۋنگكى يالى اۋلدۇرىپ، چۇيشانى گىزلاپ، بىر طاراپا
باقا گىديار. مۇمىدجان ھىم بارىپ، دۇوۋىنگ گىزلان يىرىدىن چۇيشانى اېپ،
قايدالېنا قاقىار، قېزا جان گىليار-دە:

—اي، ادامزاد، بۇ تايىق قۇلان گىلسە تۇيىناقدان، قۇش گىلسە قاناتدان
بۇلياندىر، سىن نىنگ دۇشۇنگ؟ — دىيىار.
مۇمىد:

—نصيب بۇلدى، گىلدىم. اما سىن ايندى دۇو گىلر ولىن: ”دۇوۋىنگ جاني
باشغا يىردە بۇليارمېش، سىنىنگ جانېنگ نىرەدە؟“ دىيىپ سۇرا، قەرلانسادا
اغلا-انگرە، اوندان سۇنگ ايدار — دىيىپ، مۇمىد يىنە چۇيشانى اۋنگكى
يىرىندە قۇيۇپ، اۋستۇنە ھىم داش قۇيىار ولىن، قېز اۋلۇپ ياتىپريار.
مۇمىد بارىپ اۇقلايىار. دۇو مۇمىدجاندىن بى خىر گىلىپ، كىپ چكىپ اۋتېرغا،
قېز:

— دۇو جانېنى باشغا يىردە قۇيىارمېش دىيىپ مىن اتامدان اشىديارىدىم.
سىنىنگ جانېنگ نىرەدە؟ — دىيىپ سۇرايىار.
دۇو:

—مىنىنگ جانېمى سۇرارچا سىن كىم بۇلۇپسېنگ؟—دىيىپ، قېزىنگ
دۇلۇغېنا شاپبات بىلن اۇريىار.
قېز اغلامجېراپ:
—اتامدان-اندىن ايرىلدىم. بۇ تايدا باشغا ھىچ كىمىم يوق — دىيىار.
دۇو قېزا اېنانىپ:

—اوندان سىن دىررۇفوماچ ات — دىيىار. قېز دىررۇفوماچ اديار ولىن، دۇو
بارىپ، بىر داشى قالدېريىار، اشاغېندان بىر چاناغېنگ اغزى يالى يىردىن
سۇو چىقار، اۋوماچى سۇوا دۇكىارلر ولىن بىر بۇرنى خىقالي بالىق گىليار.
دۇو:

— اينە، مىنىنگ جانېم شۇ — دىيىپ، قېزا گۇركىزيار.
ارتەسى دۇو اۋا گىديار ولى، مۇمىد بارىپ قېزى دىرلىديار-دە، اېزىندان
بارىپ: ”يا پىرىم وىس القارا“ دىيىپ، داشى قالدېرىپ، سۇوا چۇرك
تاشلاپ، بالىغى تۇتتار. شۇل ۋقت دۇو ھىم خىرۋا اۋرۇپ يىتىشىار.

مأمّد دۇو یتمانکا بالېغې اۇلدۇریار. دۇو چېنار یالې بۇلۇپ یېقبلیار.
بیر ساغات ھاراصات قۇپۇپ، قارانگقې بۇلۇپ، سۇنگ ھۇوا آچبلیار.
مأمّد پرىنى آلېپ، بیر خۇرجۇنام مۇنجۇق آلېپ اۇیۇنە گلیار. مأمّد بازاردان
ماتا آلېپ، اۇنگكى عیالېنا:

– بۇ پرى گیم تیکمانی بیلْمه یار، سِن تیکپ بر – دییيار.
اۇنگكى عیالې:

– اۇزى تیکنیبرسین، ال-آیاغې یۇقمې؟ – دییپ جۇغاپ بریيار.
مأمّد خانېنگ مۇنجۇقلارېنې التیپ: ”اېنھا، خان آغا“ دییيار-دە اۇیۇنە
قایدیار. یۇلدا گلیارکا بیر قارې كمپیره:

– ینگه، بیزه بارېپ، بیر گیم تیکپ بریپ قایت، سانگا بیركى قېران
بریس – دییيار.

قارې:

– بۇلیار، بالام – دییپ، مأمّدینگ اۇیۇنە گلیپ، ماتا بیلن قایچېنې الینه
آلېپ، ماتا پرىنە بارماقلارېنې كسیپ اۇتېرمېش. شۇل پرا سِر دىپ، ھۇشې
باشېندان گۇچاينمیش.

بارماقلارېنېنگ اۇوسې یۇرگینه دۇشسۇنگ، مۇندان چېقېپ، خانېنگ
یانېنا باریار-دا.

– خان آغا، اۇیۇنگ یېقبلسېن، مأمّدینگ عیالې اۇنگ بیر بۇلسا، ایندى
ایكى بۇلۇپدېر، گۇر، اۇوادانلېغېنا سِر دىپ، الیمى كسینیمى دۇیمان قالدېم
– دییپ، الینى گۇركزىار.

خان:

– بارېنگ، مأمّدی چاغېرېنگ – دییپ بۇیۇریار.

مأمّدی چاغېرېپ گلیارلر.

خان:

– مأمّد، سِن بارېپ، شیر-پلنګینگ سۇیدۇنى گتیرمه لی، مینګ انه مه
شۇل درمان، اۇزۇنگه ھم اۇچ گۇن مھلت بریان، گتیرمه سینگ، باشېنگ
اۇلۇملى، مالېنگ تالانگلی – دییيار.

مأمّد آغلاپ، عیالېنېنگ یانېنا گلیار.

پرى:

– نامە دییپ آغلايارسېنگ؟ – دییپ سۇرايار.

مأمّدجان:

– پاتېشا، مانگا شیر-پلنګینگ سۇیدى گِرک – دییپدیر.

اۇندا پرى:

– شۇنۇنڭ ئۈچىن ھىم آغلارلارمى، پىلان پىرە بارسانگ، بىر قازى قاپلانگىنڭ
آياغىنا آغاچ باتىپ ياتاندېر، بىر آت آغزى بىلن بىز آلپ بارىپ، شۇل پىردە
بۇقۇلار يالى پىر ات-دە، بارىپ شۇل آغاجى چىقارپ بۇقۇل، ھىر زات
دېيسە-دە چىقما. ”سۇلىماندان پىتسىن“ دېيىنسۇنڭ چىقاي، اوندان سۇنڭ
زات دېيىمىز، ھىمە ايشىنڭى شۇل بىتتىر – دېيىپ اۇغرادىار.
بارىپ، پىرى نىنڭ آيدېشى يالى، شۇل پىردە بۇقۇلپ قاپلانگىنڭ آياغىندان
آغاجى سۇغۇرىار.
قاپلانگ:

– اى، كىم سىن؟ اول پىردە اولۇپ گىدرسىنڭ – دېيىار، اما مامد
چىقماندېر، آخېرى: ”سۇلىماندان پىتسىن“ دېيىار ولىن، مامد يانېنا بارىار.
– پىرى، آدامزاد، سىن مانگا شىلە ياغشى لېق اتدىنڭ، نامە ايشىنڭ بۇلسا
آيت، مىن بىتتىرىپ بىرەيىن – دېيىار.
مامد:

– شىر-پىلنڭ سۇيدى گىرگ – دېيىار.
قاپلانگ ”شىر“ دېيىپ قېغىرىار ولى، بىر تۇپار شىر گىليار، ”پىلنڭ“
دېيىپ قېغىرىار ولى، بىر تۇپار پىلنڭ گىليار. مامدىنڭ اىنە ايكى سانى
يانلىق بىرىپ:
– دۇلدۇر – دېيىار.

مامد ايكىسىنى ھىم دۇلدۇرانسۇنڭ، يانلىقلارى بىر قاپلانگ بىلن
بىر يۇلبارسا يۇكلەيار-دە، بىرناچە پىلنڭلىرى ھىم مامدە يۇلداش اديپ:
”بارانسۇنڭ اېزىنا قايتارارسىنڭ“ دېيىپ، يانېنا قۇشيار.
مامد شىرە قۇلاى گىلندە، آداملار گۇرۇپ قاقچىدېرلار، بارىپ خانا خىر
بىرىدېرلر.

خان مۇنۇنڭ اۇنڭۇندىن چىقپ:
– واي، اىم قۇتۇلدى – دېيىپ، قېغىرماغا باشلاپدېر.
مامد:

– قۇتۇلان بۇلسا، اۇن قۇيۇن تاپىپ، بۇلارى ناھارلاپ قۇيىر – دېيىپ
پىلنڭلىرى ناھارلاپ، يۇلا سالپ قۇيىرىدېر.
خان پىنە بىر گۇن اۇزى سېرقاولان بۇلۇپ:
– بارىنڭ، مامد گىلسىن – دېيىار.
مامدى دىررو چاغىرىدېرلار.
مامد گىلسۇنڭ خان:

– مىن ھالپس بۇلۇپ بارىان، بىر دۇغا بارمېش، شۇنى مانگا گىتتىرىپ

بِرْمَه سِنِگ اَوْلَجِك. شۇ دۇغا سِر تِسِنِگ، آلمَا آغلاپ، نار گۆلۆپ دۇرمۇش – دىييار.

مأمَد “بۆليار” دىيىپ، اؤيۇنە گليپ: “خان مانگا شيله يۇمۇش بۇيۇريار” دىيىپدير.

اۇندا پرى:

– اؤل دۇغا دىييانىنگ ظالم پرى نىنگ ايلندە بۆلۆپ، مۇندان يۆز يىللىق يۆلدۇر، بارپ گليگىنگ ھم گۆمانادېر، اۇنۇنگ اۇچىنم سِن بارد، خانا: “شۇ يۇمشۇنگى مَن – ا اۇنگارجاق دأل، غَرَض، مَنى اؤلدۇرەسىنگ گلياننىنگ چىپنىگ بۇلسا اؤلدۇرأى” دىي – دە اؤتۇرپېر، اۇنۇنگ مقصدى سِنى اؤلدۇرىپ، بىزى آلماقدېر – دىييار. مأمَد:

– مَن خانا وادا ائديم، گيتجك يۇلۇمى سالغى بَر – دىيىپدير. پرى خط يازپ، ايلنه بىرپ:

– اِگَر بارسانگ، شۇ تايدا قاپى نىنگ ساقلاوي مِنىنگ دۇغانىمدېر، قاپى دان گيرن بادېنگا اؤلدۇرچك بۇلار ولىن، شۇ خطى بَر – دىيىپ ايدىار و يۇلۇنى سالغى بىريار.

مأمَد جان يۇل آلپ باريارقا، اۇنگۇندىن بىر ويران كۇنگرە چىقيار. مأمَد جان بارپ، شۇ كۇنگرە دە ياتيار. گيجاننىنگ يارېمېندان بىرملە آتلى گليپ، مأمَد “ايلنگى بَر” دىيىپدير، مأمَد ايلنى بىرپدير. آتلى: “گۆزۇنگى يۇم” دىيىندە، گۆزۇنى يۇمۇپ، “گۆزۇنگى آچ” دىيىندە ھم آچىپدير.

– اېنھا، ظالم پرى نىنگ جايى – دىيىپ، اؤل آتلى گۆزىن غايب بۆلۇپدير. مأمَد ايلاك – بىلاك سىردىپ، بىر قاپى گۆرۇپدير. مأمَد بارپ گىرپدير ولى، بىر پرى اۇنى اؤلدۇرچك بۆلۇپدير. مأمَد دررو خطى بىرپدير. پرى خطى اۇقاپدېر – دا، دۇغانىنا دىش لىرىنى قىچاپ:

– ھى، شۇنۇنگ يالى اؤوادان اؤغلانى ھم اؤلۇمە اىبىرلىرمى؟ – دىيىپ كائىنىپدير. سۇنگ بۇلسا:

– سِن ايلمه – اىچمه – دە، شۇ تايدا يات، اِگَر ايبىپ – اىچىپ، طأرت ائسىنگ، بىلرلر و ايكىمىزى ھم اؤلدۇررلر – دىيىپ، بىر جاي ائتىپ گىزلە دىپدير.

آغشام بۇليار، پرى لىر جاي سالپ، ھر ھىلى ناھارلار بىشىرىپ قۇيۇپ گىديارلر. ظالم پرى بۇلسا گليپ ياتيار. مأمَد چىقىپ ناھارلاردان ايبىپ، كىپىنى كۆكلأپ ينە يىرىندە ياتبىريار. گيجە ظالم پرى ناھار اىچك بۆلۇپ گۆرسە، ناھار يۇق. اِرتىر پرى لىرى قىسساپ باشلايار. پرى لىر “داد – بى داد”

دییپ، بۇ ساپار باشلارېندان سۈویارلار. ارتیر پری لری ینە یورغان-دۆشک یازپ، ناھار تاییارلاپ گیدیآرلر. ظالم پری بۇ گزک بارماغېنی دیلیپ، دۆز بریپ یاتیار. گیجە مأمّد چببپ، ناھاری اییپ گیدیبرجک بولاندا ظالم پری:

– گل، منی بیر افغشاپ گیت – دییآر.

مأمّد بارپپ افغشاجاق بولیار ولین، ظالم پری قارسا قوجاقلاپ، یورغانا سالیار. ایکی سی چولاشپ، چبرماشپ، یدی گیجە-گوندیز یاتیارلار، سکیزینجی گۆن دییلندە، پری لره توی ادیپ برمک خیالی بیلن داشارپق چببپ، توی توتۇپدپرلار.

مأمّدینگ عیالی نینگ دوغانی مأمّدە:

– سن دۇغا دییپ گلیپدینگ، اما منی تانا یانېنگی دۇیدۇرماغېن.

شۇ گۆن ھرھیلی گیم گیدیرسە-دە گۆلمآن، اؤمسۆم اوتۇرغېن. ”نامە بیله بولیانگ؟“ دییپ، شۇنچا سۇراسا-دا، تا سلیماندان آنت ایچیانچا سسینگ چبقارماغېن – دییپ اؤورە دییدیر.

مأمّد ادیل اؤورە دیلشی یالی، یۆز-گۆزۆنی ساللاپ اوتۇریار. ھر زات دییسە-دە، آچپلما یار، آخیری ظالم پری:

– منینگ توی گۆنۆم غمگین بولما، سلیمان پېغامبردن آنت بولسۇن، سنینگ ایسلە گینگ بیتیرین – دییآر.

مأمّدجان:

– من شیلە بیر دۇغا دییپ گلدم – دییپ، تۇقاتلېغې نېنگ سبأینی آیدیار.

ظالم پری:

– اینە، دۇغا، اما خان سنی بۆلک-بۆلک اتجک دییسە-دە، اؤنۇنگ یانېنا بارما، باشېنگا ایش دۇشأیسە ھم، اینە، شۇ ساچی توتت، من شۇل وقت یانېنگدا بۇلارېن – دییپ، ساچېندان آز-اؤولاق یولۇپ برییدیر. بیرناچە گۆن گچندین سۇنگ مأمّد:

– من ایندی قایتجاق – دییآر.

ایکی سانی پرینی ظالم پری یانېنا چاغېرپ:

– پپلان یۇردا ناچە وقتدا بارپپ بیلرسینگیز؟ – دییپ سۇرایار. اۇلار:

– اۆچ ساغاتدا بارپپ گلریس – دییآرلر.

– یالان آیدیارسېنگیز – دییپ، اۇلاری قۇویار.

باشغا ایکی سانی پرینی یانېنا چاغېرپ:

– سیز ناچه وقتدا بارېپ گِرسینگیز؟ – دییپ سورايار.

– ايكي ساغاتدا – دییپ، اولار جوغاپ بریارلر.

ظالم پری :

– بوليار – دییپ، اولاري يولا ساليار.

بۇ پری لری يولدا چالت اۇچۇپ، بیر پورصاتلیق دېنچ آلمانا وقت آرتدېرېپ،
اوغلان بیلن کیپی-ساپادا بولۇپدېرلار. مأمّد خانېنگ يانېنا گلیپ:

– خان آغا، انېها، دۇغا، گۆر، اما برچک دال – دییيار.

خان بولسا:

– بارک الله ، سندن تاما هم شيله دی، ایندی سن مانگا بیر قالا سالېپ

بر، اول قالانېنگ دۇرت قاپېسی بولسۇن، بیرى تومۇس، بیرى گۆیز،

بیرى قېش، بیرى یاز بولۇپ دۇرسۇن – دییپدیر.

مأمّد اونغّا:

– اوندّا، خان آغا، شۇ گۆندن شىلاک آداملار كېدرى بیلن لاچېن

تۇپنكله مه سین لری – دییپدیر.

خان اۇز رایاتلارېنا حُکم یایرادیار. مأمّد ظالم پری نینگ ساچېنی

چیرکیزیار ولین، دررو بیر تۇپار كېدرى گلیار. ظالم پری مأمّدینگ اویونه

گیریپ، مأمّد بیلن دېزبا-دېز اوتۇریار، اۇنگكى پری لری اونغّا حرمت قویۇپ،

قوللۇق ایدیارلر. ظالم پری:

– پری، مأمّد، باشېنگا نامه ایش دۇشدى؟ – دییپ سورايار.

مأمّد خانېنگ حُکمینی آیدیار. ظالم پری، پری لرینه:

– شۇ گېجه طیلسیم بیلن خانېنگ آیدېشى يالی بیر قالا قۇرۇنگ دییپ،

بۇیرۇق بریپدیر.

پری لری شۇل گېجه بۇیرۇغی برجای ایدیپدیرلر.

– بارک الله ، مأمّد، یور، قالا بارالی – دییيار. مأمّد راضی لاشانسۇنگ

قالا باریارلار، گۆرسه لری، خانېنگ دییشیندن هم باش بتر ایدیپدیرلر. خان

حیران قالېپ اۇز كۇشگۆنه قایدېدېر. نامه علاج ایتجه گینی بیلمان بارېپ

دۇستۇنا مصلحت ساليار.

دۇستی:

– اۆلیمیزدن خبر گتیر دیسینگ، قایدېپ گلمه سه گریک – دییيار.

خان ینه-ده مأمّدی چاغېرېپ:

– مأمّد، باشغا دیینیم بولدی، ایندی اولن آتام-انمدن بیر خبر گتیرېپ

برسینگ – دییيار.

مأمّد:

–بۇلىار – دىيىپ، قايدىار–دا، گىلىپ غىاللارنا مصلحت سالىار.

اۇندا ظالم پرى:

– بار، خان اۇن يۆك اۇدۇن يىغسېن. ”مىن اۇ دۇنيا تۇسسە بىلن گىتچك“

دىيىپ آيت – دىيىار.

مأمۇد بارپ:

–خان آغا، اۇن يۆك اۇدۇن يىغدېر – دىيىدېر.

خان اۇن يۆك اۇدۇنى دررو كۆدەلەيار، مأمۇد اۇستۇنە چىقانسۇنگ،

آداملارا آشاغېندان اۇت بىريارلر ولىن، ايكى پرى هر هايسى بىر ياندىان

بارپ، مأمۇدى اۇيۇنە گىتيريارلر. ظالم پرى خانېنگ اۇلن آتا–انەسى نىنگ و

دۇست–يارلارى نېنگ دىلىندىن گىلشيريپ خۇت يازيار، اۇندا شىلە دىيىليار:

”يۇرت بۇ يۇرت، جاي بۇ جاي، اۇغۇم گىلسىن. بالام، مىن بۇ تايدا خانلېغى

اۇنگارامۇق، قارراپدېرېن. اۇغۇم حۇكمان گىلسىن“ دىيىپ يازپدېر.

اۇچ–دۇرت گۇن گىچىسۇنگ مأمۇد خانېنگ يانېنا خۇتى آلپ بارپ:

–انېنا، خان آغا – دىيىپ، خۇتى بىرىدېر.

خان:

–مأمۇد، ناھىلى گىلدىنگ؟ – دىيىپ، گىنگ قالپ سۇراپدېر.

–مىنىنگ ناھىلى گىلىم بىلن ايشىنگ بۇلماسېن، سىنىنگ آتانگ خۇتېنى

گىتيريپ بىردىم مى يا–دا يۇقمى؟ – دىيىپ، اۇل جۇغاپ بىرىدېر.

خان خۇتى اۇقاپ، آتاسى نېنگ يانېنا گىتىمىك خىالېنا دۇشيار. اۇل اۇدۇنى

خاص كۇپراك يىغدېرېپ، دۇست–يارلارى بىلن اۇستۇنە چىقيار–دا،

آشاغېندان اۇتلاتدېريار. خان تۇوره گىنى تۇسسە قابساپ باشلاندىان:

–واى، چىقىپ بۇلانۇق–لا؟ – دىيىپ، قېغېرېپ داد اديار.

مأمۇد:

– اىتىك ھۇولۇقما، يالېن بىلن اۇچارسېنگ – دىيىپ قېغېريار. خان و

خانېنگ دۇستلارى اۇدا يانېپ اۇليارلر. مأمۇد ايلاتا:

– سىز ايندى كىمى خان تۇتسانگېز تۇتۇنگ، اۇلار گىلردىن گىچدى، مىنى

اۇتدىان آلپ گىدىن بۇلسا شۇ پرى لردى – دىيىپ دۇشۇندىريار.

جماعت مأمۇدجانى خان سايلايارلار. مأمۇد خان بۇليار، اما بىر گۇن ظالم

پرى بىلن ياتېرقا، ”آه“ چىكار. ظالم پرى، مۇنى دۇيۇپ:

–نامە سىن بىلە ”آه“ چىكىنگ؟ – دىيىدېر.

مأمۇدجان باشېندان گىچىن گۇنلرى بىر يانېندان گۇررۇنگ بىريار.

قارى آتاسىنى گۇچۇرىپ گىتىرمەگى سۇرايار. ظالم پرى، پرى لره:

– بارېنگ، مأمۇدجانېنگ آتا–انەسىنى اېنجېتمان گۇچۇرىپ گىلىنگ –

دییپ بۇیۇریار.

پرىلر بارپ دۇيه بهاء الدين بيلن عيالېنى اوقۇدا ياتان پرىندىن دۇيدۇرمان
آلېپ، گلىپ، ياغشى جايدا پىرلشدير يارلر. دۇيه بهاء الدين گۇزۇنى آچېپ:
-آه، كيواني، كيواني اولۇپ، او دۇنيا بارپدېرس ولىن، جايېمېز
دۇشۇپدېر اۇيدىان - دىيار.

پرىلر بۇلارېنگ اۇستۇنه هر هىلى زاتلاردان سېپدېرلر.
عياي بهاء الدينه:

-مأمد بىزى بىر اۇنگات اۇيه گتيرىپدېر اۇيدىان، گۇرمه يامينگ، هر
هىلى زاتلارېنگ ياقېملى اېسى گليار - دىيار.
بهاء الدين بۇلسا:

-آي، يۇقلا، بىز اولۇپدېرىس، يۇنه اۇچماخا دۇشۇپدېرىس - دىيىپ
انگ برماندېر.

بىرسالېم گچىندىن سۇنگ، پرىلر بيلن مأمدجان گلىپدېر، بۇلار آتا-
انهسى بيلن گۇرشۇپ، حال-احوال سۇراشپدېرلار.
بهاء الدين:

-اوغلۇم، قارىنداشارېمېز قۇرغۇنمې؟ - دىيىپ سۇرايار.
مأمد اۇنگا:

-آتا، مىن قارىنداشارېمې سىندىن سۇراجاق، قايتا سىن مىندىن سۇرايار سېنگ-
لا - دىيىپ جۇغاپ برىپدېر.
بهاء الدين:

-بۇ گلىن پرىمىز او دۇنيا دالمى؟ بىز اوله مىزۇق مې؟ - دىيىپ سۇراپدېر.
اۇندا مأمد:

-يۇق، آتا سىز اولن دالسىنگىز، گزىپ يۇرن پرىنگىز شۇ دۇنيا دىر -
دىيىپ، آتا-اوغۇل و همەلر شادلانېپ تۇي تۇتماغا باشلاپدېرلار.

تلگرام اوستى بيلن:

@Mahmyt